

Проблеми інвестиційного забезпечення буряківництва в контексті сучасного стану розвитку галузі

Л. В. Смолій

За період економічних реформ у буряківництві, як і в сільському господарстві країни в цілому, сформувалися стійкі тенденції економічної кризи, що були зумовлені та підтримувались рядом об'єктивних і суб'єктивних причин внутрішнього й зовнішнього середовища. Галузь, за рідкісним виключенням, залишилась без інвестицій і кредитів, і по суті стала збитковою, а обсяги виробництва цукросировини скоротились майже втричі як за рахунок зниження врожайності, так і зменшення посівних площ під цією культурою. Все це призвело до зменшення виробництва цукру в Україні, яка втратила своє лідерство на світовому ринку, що, в свою чергу, негативно позначилося на економічній ефективності буряківництва. Сукупність вищезазначених факторів зумовлює низьку інвестиційну привабливість галузі, що не відповідає можливостям зростання виробництва та невичерпним резервам розвитку буряківництва, про які свідчить досвід розвинутих країн світу та сучасний стан розвитку галузі в окремих сільськогосподарських підприємствах України.

З огляду на такий стан досліджуваної галузі у деяких управлінських колах існують думки щодо подальшого згортання виробництва цукрових буряків в країні. Провідні дослідники проблем цукробурякового підкомплексу виступають категорично проти такої точки зору [1]. На їх думку, завдяки зусиллям держави на сучасному етапі на макроекономічному рівні з'явилися ознаки створення сприятливих умов для його відродження. Подальший розвиток буряківництва, збільшення виробництва цукрових буряків, покращення їх якості та підвищення ефективності функціонування галузі в цілому залежать від відпрацьованого механізму інвестиційного забезпечення всіх складових цукробурякового підкомплексу: буряківництва, цукровиробництва та ринкової інфраструктури. В сучасних умовах підвищення конкурентоспроможності продукції буряківництва потребує модернізації та нарощування виробничого потенціалу, забезпечення технічного й організаційного переозброєння, впровадження у виробництво інноваційних розробок, а отже – залучення значних інвестиційних ресурсів. За твердженням економістів [2], якщо фактичні обсяги інвестиційних ресурсів в аграрну сферу здійснюються в обсягах, що відповідають потребі, або не менше 75% від неї, тоді проблема інвестиційного забезпечення відсутня чи несуттєва. Коли ж інвестиції становлять 75-50% від їх потреби, має місце лише просте відтворення капіталу, аграрна економіка не розвивається, хоча залишається відносно стабільною. При інвестуванні на рівні 50 – 25% від потреби не забезпечується навіть просте відтворення функціонуючого капіталу, зменшуються масштаби виробництва. Коли ж рівень інвестиційного забезпечення досягає рівня, нижчого, ніж 25%, практично припиняється процес відтворення функціонуючого капіталу, кризові явища в інвестиційній сфері набувають особливої гостроти, а процес відтворення практично припиняється. Фактичні обсяги інвестицій в основний і оборотний капітал у сільському господарстві

становлять 4 – 5% від потреби. Отже, проблема інвестиційного забезпечення надзвичайно гостра.

Обсяги та структура інвестиційних ресурсів, що спрямовуються в буряківництво, зумовлюються інвестиційною привабливістю галузі. Основним мотивом до здійснення інвестицій в будь-яке виробництво є прибуток, отриманий в результаті вкладень. Буряківництво ж протягом останніх років функціонує на межі збитковості. За підсумками 2007 року, цукрові буряки стали однією з найменш прибуткових культур для сільськогосподарських підприємств України. Рівень рентабельності виробництва цукрових буряків у 2007 році навіть в ефективних підприємствах становив лише 14% (в цілому по Україні цей показник склав -10,8%), а це на 37 – 55% нижче, ніж рентабельність вирощування пшениці, ячменю та кукурудзи й на 100 – 150% нижче, ніж рентабельність вирощування насіння соняшнику або рапсу. Значною мірою такий стан зумовлений ціновою політикою держави в галузі. В умовах подорожчання матеріально-технічних ресурсів та зростання інших складових витрат мінімальна закупівельна ціна на цукрові буряки, які поставлятимуть для виробництва цукру квоти «А», затверджена постановою Кабінету Міністрів від 23 січня 2008 р. № 20 «Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1 вересня 2008 р. до 1 вересня 2009 р.», встановлена на рівні 141,67 грн/т без ПДВ, або 170 грн/т з ПДВ. Зазначена ціна не змінюється, починаючи з 2005/2006 маркетингового року (за винятком 2006/2007 МР, коли вона була встановлена на рівні 195 грн/т). Низька економічна ефективність виробництва зумовила зниження мотивації товаровиробників до виробництва цукрових буряків та подальший спад в галузі [3] (рис.1).

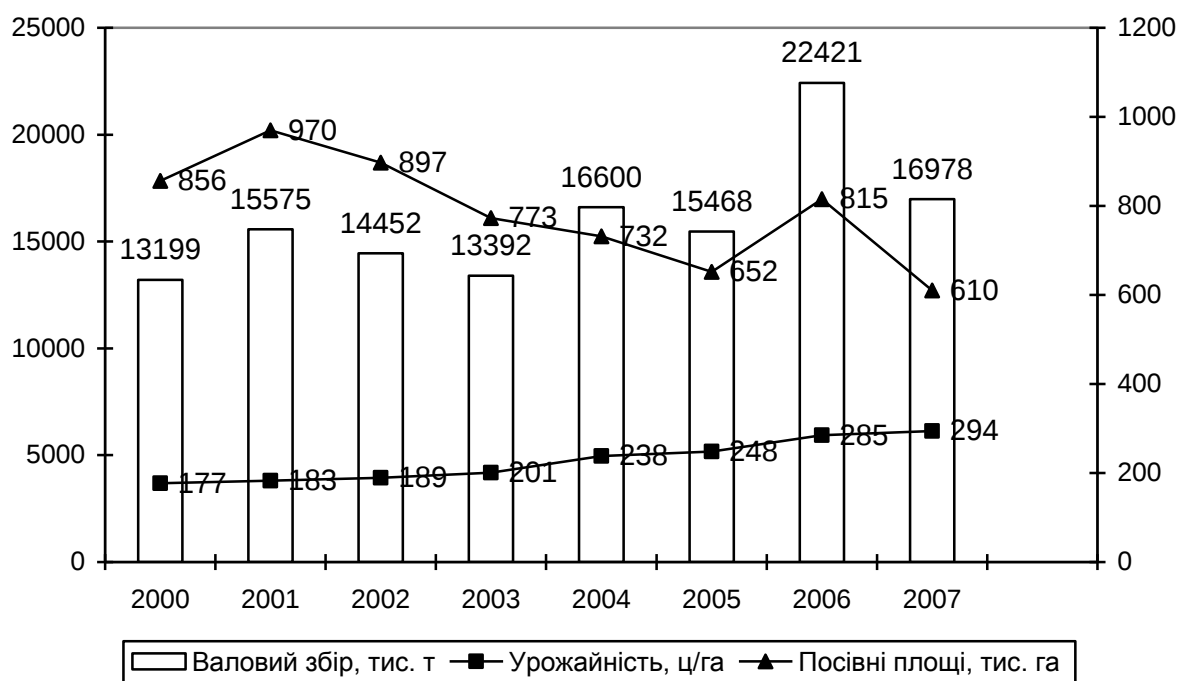

Рис.1. Динаміка виробництва цукрових буряків в Україні

Основна причина відмови аграріїв від посіву цукрових буряків - низька рентабельність їх вирощування. За даними Держкомстату України, у 2008 році площі під цією культурою скоротилися ще майже у два рази: 389,8 тис. га проти 610 тис. га в 2007 р. Тенденція зменшення площі посіву, яка намітилася останніми роками, у поточному році проявилася найбільш повно: близько половини площі, що раніше знаходилася під цукровими буряками, тепер засівають більш рентабельними ріпаком і соняшником. Все це зумовило зменшення припливу інвестиційних ресурсів у галузь. Обмеження у господарствах внаслідок цього необхідної кількості матеріально-технічних ресурсів для розвитку буряківництва зумовлює недовикористання біологічного потенціалу культури, урожайність якої може становити 60-80 т/га. Впровадження розроблених вченими ресурсо- та енергоощадних технологій виробництва цукрового буряку, що дозволяють зменшити витрати пального, оптимізувати норми внесення мінеральних добрив, засобів захисту рослин, а також скоротити затрати і час на виконання технологічних операцій, може забезпечити істотні переваги порівняно з традиційними вітчизняними чи зарубіжними, оскільки частка вкладу технології вирощування цукрових буряків в отриманий урожай становить 80-86%. За рахунок цього можна знизити собівартість і створити умови для високорентабельного виробництва продукції.

Дослідженнями було встановлено, що рівень беззбитковості виробництва і реалізації цукрових буряків у 2005 р. досягається при врожайності 201 – 250 ц/га, причому спостерігається прямо пропорційна залежність дохідності культури від її урожайності (рис. 2).

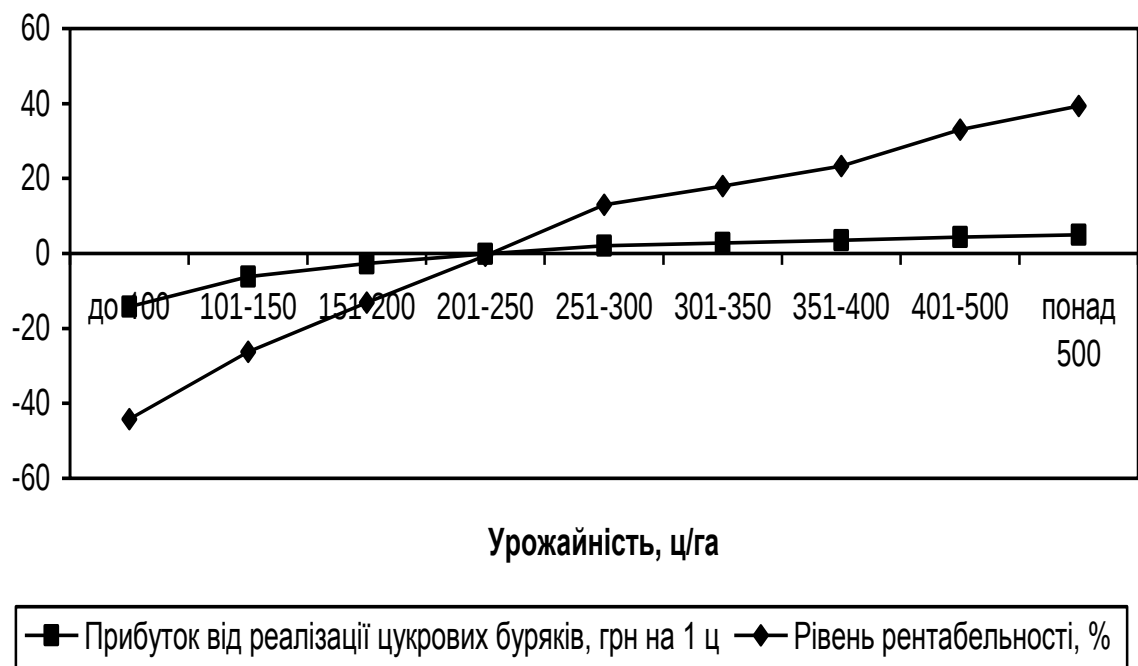

Рис. 2. Прибуток від реалізації 1 ц цукрових буряків та рівень рентабельності їх виробництва залежно від урожайності культури

Аналізуючи причини спаду виробництва цукрових буряків, слід зазначити, що ефективність виробничо-господарської діяльності бурякосійних підприємств та обсяги виробництва продукції у значній мірі визначаються, поряд з таким чинником, як втрата з боку держави ефективного контролю за організаційно-економічним станом галузі, також й інвестиційним забезпеченням буряківництва. За розрахунками економістів, сума вкладень у розрахунку на 1 га цукрових буряків, яка дає можливість виростити урожай культури близько 400 ц/га, має дорівнювати приблизно 7 тис. грн. Згідно з постановою Кабінету Міністрів від 22 лютого 2008 року № 86 «Про порядок використання в 2008 році засобів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва» [4] та постановою від 25 червня 2008 р. № 584 «Про внесення змін до пункту 2 Порядку використання в 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва» [5] виробники цукрових буряків отримуватимуть державну дотацію у розмірі 750 грн. на 1 га посівних площ. Таким чином, державна підтримка становитиме 10% загальних витрат, отже, фінансова мотивація, яку уряд пропонує буряківникам, є досить слабкою. Економічно обґрунтованим для України є рівень державної дотації в обсязі 1200-1500 гривень на гектар [1].

В умовах гострого дефіциту власних фінансових ресурсів, а також практичної відсутності високоефективних техніки й технології виробництва бурякосійні підприємства для вирішення проблеми інвестиційного забезпечення змушені користуватися послугами вітчизняних та зарубіжних інвесторів. У розвинутих країнах світу 70% інвестиційного забезпечення виробництва цукрових буряків припадає на банківські кредити [6]. В Україні ж бурякосійні підприємства забезпечуються пільговими короткостроковими кредитами лише на 15-20%. Оскільки короткострокові кредити розв'язують лише проблему отримання коштів для проведення сезонних робіт, для забезпечення стабільного розвитку буряківництва, розширення та оновлення виробничих фондів потрібні, перш за все, довгострокові кредити. Особлива важливість довгострокового кредитування в галузі зумовлена особливостями технологічного процесу (сезонність виробництва та порівняно довга тривалість обороту капіталу). Однак така форма кредитування сільськогосподарських виробників практично відсутня, що викликано такими причинами, як неплатоспроможність позичальників, високий рівень витрат банків з надання послуг, відсутність гарантій повернення кредиту.

Зважаючи на недостатній рівень інвестиційного забезпечення підприємств галузі буряківництва, доцільно залучати інвестиційні ресурси іноземних інвесторів у найбільш ефективній та раціональній формі, що дозволить застосовувати у виробництві нові ресурсощадні технології та високопродуктивну техніку. Як свідчить практика, саме такою формою є створення спільних підприємств, оскільки в цьому випадку іноземний інвестор бере участь у розподілі прибутку, отриманому від вкладання ним коштів, причому бажаним було б включення до складу цих підприємств як виробників сировини, так і переробних підприємств. За такими інвестиційними проектами

сільськогосподарські товаровиробники та іноземні підприємства спільно фінансують виробничі витрати. В цукробурякову галузь прямі іноземні інвестиції надходять переважно у вигляді майна – техніки, обладнання, насіння тощо.

Формування інвестиційних ресурсів буряківництва може здійснюватися за рахунок акціонерного капіталу великих компаній, таких як ТОВ “Українська продовольча компанія”, ВАТ “Укррос”, СП «Укрінтерцукор», ТОВ “Астарта-Київ”, ТОВ “Євросервіс-Україна” та інших, що функціонують в цукробуряковій галузі України. На орендованих ними площах у 2006 році було зібрано 9458,8 тис. т. цукрових буряків, що становить 42,2 % від валового збору в цілому по країні, а питома вага цукру, виробленого на заводах таких компаній, становила більш, ніж 40% від загального об’єму виробництва (таблиця 1).

1. Виробництво цукрових буряків та цукру українськими цукровими компаніями у 2006 році

№ п/п	Компанії	Отримано цукрового буряка, тис. т	Вироблено цукру, тонн	Частка в загальному об’ємі виробництва, %	Зміни частки у порівнянні з 2005 р., %
1	ТОВ “Українська продовольча компанія”	2 673,30	313 586,00	12,27%	-0,06%
2	Група компаній “УКРРОС”	2 108,50	249 912,00	9,78%	-0,36%
3	ТОВ “Астарта-Київ”	1 292,90	157 131,00	6,15%	1,52%
4	ТОВ “Євросервіс-Україна”	1 240,50	128 981,00	5,42%	0,11%
5	ЗАТ “Дубноцукорагро” група “Дакор”	875,70	103 322,00	4,04%	0,16%
6	ТОВ “Інвестагропродукт”	647,50	80 302,00	3,14%	-1,84%
7	ТОВ “Інцукорпром-К”	620,40	73 907,00	2,89%	0,92%
Всього		9458,8	1107141,00	43,69%	0,45%

Завдяки інвестиціям цих компаній вдається досягти нарощування обсягів виробництва цукрових буряків, зменшення витрат на одиницю продукції, впровадження інтенсивних ресурсозберігаючих технологій, покращення матеріально-технічного забезпечення галузі. Наприклад, ЗАТ «Укррос» об’єднує у різних областях цукрові заводи та сільськогосподарські підприємства, які обробляють близько 70 тис. га посівних площ. Стратегія компанії направлена на створення повного циклу сільськогосподарського виробництва та розвитку на основі власної сировинної бази. Один з напрямів діяльності ВАТ «Укррос» - модернізація парку сільськогосподарської техніки.

В 2007 році в розвиток виробництва було інвестовано 24 млн. грн. Зокрема, господарства, що входять до компанії, отримали бурякозбиральні комбайни «Holmer», навантажувачі «Rora», трактори марки «Fendt», а також декілька десятків одиниць іншої сільськогосподарської техніки провідних європейських виробників.

Позитивним є також досвід діяльності українсько-австрійсько-німецького підприємства «Укрінтерцукор», до складу якого з українського боку входять близько 350 сільськогосподарських товаровиробників, які вирощують цукрові буряки на площі понад 90 тис. га, і 55 переробних підприємств. Іноземні партнери передали для діяльності спільного підприємства понад 1,5 тис. одиниць технічних засобів, 1,3 млн. л засобів захисту рослин, інші матеріальні ресурси. Загальна сума кредитних коштів, виділених іноземними фірмами на п'ять років для розвитку спільної діяльності, становить 147,7 млн німецьких марок. Внаслідок цього у сільськогосподарських підприємствах, які співпрацюють з СП «Укрінтерцукор», середньорічна урожайність цукрових буряків за останні роки на 25 – 30% вища від середньорічної врожайності в Україні. Застосування прогресивних технологій вирощування цукрових буряків у цих господарствах сприяло зниженню витрат пально-мастильних матеріалів на 18-20%, праці - на 40-50%.

В реальних умовах форми і джерела інвестиційного забезпечення буряківництва не використовуються окремо і можуть бути задіяні одночасно. Важливого значення набуває встановлення між ними оптимального співвідношення. Деякими дослідниками пропонується така оптимальна структура інвестиційних джерел для сільськогосподарських підприємств: 5 – 10% - власні ресурси; 60 – 70% - державне фінансування; 15 – 20% банківські кредити; 3 – 5% - приватні інвестиції; 10 – 15% - іноземні інвестиції.

В умовах гострої нестачі інвестиційних ресурсів важливим завданням є визначення напрямів ефективного й раціонального використання надходжень з різних джерел інвестиційного забезпечення. Матеріальні і грошові засоби, які отримують бурякозбиральні господарства повинні спрямовуватись, насамперед, на заходи, що сприятимуть інтенсифікації виробництва за рахунок ресурсоощадних технологій та високопродуктивної техніки. Пріоритетними напрямками інвестиційного забезпечення галузі буряківництва мають бути:

- закупівля сільськогосподарської техніки в межах технологічної потреби;
- запровадження прогресивних технологій виробництва і переробки цукрових буряків, спрямованих на зниження матеріальних та виробничих витрат; розвиток виробничої інфраструктури:
- переробних підприємств та насіннєвих заводів; розвиток наукового потенціалу науково-дослідних інститутів та дослідно-селекційних станцій;
- підвищення кваліфікації робочої сили та організація її підготовки та перепідготовки.

Таким чином, інвестиційне забезпечення процесу виробництва цукрових буряків можна вважати одним з важливих чинників стабільного розвитку цукробурякового підкомплексу та підвищення конкурентоспроможності його

продукції. Стрімко зростаюча відсталість підприємств, які вирощують цукрові буряки, руйнування їх виробничого потенціалу призводить до зменшення обсягів реалізації продукції до критичного рівня, погіршення її якості, втрати фінансової забезпеченості. При такому становищі бурякосійні господарства надалі втрачатимуть конкурентоспроможність на внутрішньому ринку. В кінцевому підсумку це призведе до насичення українського ринку іноземним цукром. Загальна стратегія розвитку буряківництва повинна мати відповідне інвестиційне забезпечення, без якого вона не може бути реалізована. Для вирішення цих проблем необхідним є насамперед здійснення ряду заходів на урядовому рівні: збільшення мінімальних закупівельних цін на цукрові буряки і на цукор при його реалізації; заборона ввезення в Україну цукрової тростини-сирцю; затвердження програми розвитку та реструктуризації цукробурякового підкомплексу. Створення на рівні держави правових умов, які б визначалися стабільністю правового, політичного, економічного режиму й зацікавленістю всіх структур влади в їх ефективному використанні, сприятиме залученню та використанню інвестицій в буряківництві.

Список використаної літератури

1. Роїк М. Україна може стати імпортером цукру. // Пропозиція. – 2008. - № 1. – С. 40-42.
2. Кісіль М.І. Тенденції і напрями активізації аграрного інвестиційного процесу. // Економіка АПК. - № 4 – 2004. – С.66 – 71.
3. www.ukrsat.gov.ua.
4. Постанова Кабінету Міністрів від 22 лютого 2008 року № 86 «Про порядок використання в 2008 році засобів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва».
5. Постанова Кабінету Міністрів від 25 червня 2008 р. № 584 «Про внесення змін до пункту 2 Порядку використання в 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва».
6. Фурса А. Державне регулювання цукробурякового підкомплексу в умовах ринкових відносин. // Економіка України. - № 10. – 2004. – С. 58 – 66.

**ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БУРЯКІВНИЦТВА В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ**

Л. В. Смолій

тел. 8-097-477-87-63